

RESURLARNING CHEKLANGANLIGI MUAMMOSI VA UNING IQTISODIYOTDAGI AHAMIYATI

Qutlimurodov Maqsadbek Ravshonbek o‘g‘li
Jahon iqtisodiyoti va diplomatiyasi
xalqaro iqtisodiy munosabatlar fakulteti 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada resurslarning cheklanganligi muammosi va uning iqtisodiyotdagi ahamiyati yoritilgan. Inson ehtiyojlarining cheksizligi va iqtisodiy resurslarning cheklanganligi o‘rtasidagi ziddiyat iqtisodiy tanlov zaruratini yuzaga keltirishi asoslab berilgan. Maqolada ishlab chiqarish omillari, alternativ xarajat tushunchasi hamda resurslardan oqilona foydalanish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, samaradorlikni oshirish, innovatsiyalarni joriy etish va barqaror rivojlanish orqali cheklangan resurslardan maksimal natijaga erishish yo‘llari ko‘rib chiqilgan.

Abstract: This article examines the problem of resource scarcity and its significance in the economy. The contradiction between unlimited human needs and limited economic resources creates the necessity for economic choice. The article analyzes the factors of production, the concept of opportunity cost, and the rational use of resources. In addition, ways to achieve maximum efficiency from limited resources through innovation, technological development, and sustainable development are discussed

Аннотация: В данной статье рассматривается проблема ограниченности ресурсов и её значение в экономике. Обосновано, что противоречие между неограниченными потребностями человека и ограниченными экономическими ресурсами приводит к необходимости экономического выбора. В статье анализируются факторы производства, понятие альтернативных издержек и вопросы рационального использования ресурсов. Также рассматриваются пути повышения эффективности использования ограниченных ресурсов посредством инноваций, технологического развития и устойчивого развития.

Kalit so‘zlar: cheklangan resurslar, iqtisodiy ehtiyojlar, iqtisodiy tanlov, alternativ xarajat, yer resurslari, mehnat resurslari, kapital resurslar, tadbirkorlik qobiliyati, iqtisodiy samaradorlik, tejamkorlik, iqtisodiy rejalashtirish, davlat byudjeti, resurslarni taqsimlash, bozor iqtisodiyoti, iqtisodiy muammolar, innovatsiyalar

Keywords: limited resources, economic needs, economic choice, opportunity cost, factors of production, land resources, labor resources, capital resources, entrepreneurial ability, economic efficiency, saving and efficiency, economic planning, state budget, resource allocation, market economy, economic problems, innovation

Ключевые слова: ограниченные ресурсы, экономические потребности, экономический выбор, альтернативные издержки, факторы производства, земельные ресурсы, трудовые ресурсы, капитальные ресурсы, предпринимательские способности, экономическая эффективность, рациональное использование ресурсов, экономическое планирование, государственный бюджет, распределение ресурсов, рыночная экономика, экономические проблемы, инновации

Iqtisodiyot fanining markaziy masalalaridan biri resurslarning cheklanganligi muammosidir. Inson ehtiyojlari doimo ortib boradi va deyarli cheksizdir, biroq ularni qondirish uchun mavjud bo‘lgan resurslar har doim ham yetarli bo‘lmaydi. Aynan shu holat iqtisodiy fanlarning vujudga kelishiga sabab bo‘lgan asosiy omillardan biri hisoblanadi. Resurslarning cheklanganligi nafaqat davlat yoki jamiyat miqyosida, balki alohida oila va shaxs hayotida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Resurslar deganda mahsulot va xizmatlar ishlab chiqarishda foydalaniladigan barcha omillar tushuniladi. Iqtisodiyotda resurslar odatda to‘rt asosiy turga bo‘linadi: tabiiy resurslar (yer, suv, foydali qazilmalar), mehnat resurslari, kapital (uskunalar, texnika, bino-inshootlar) va tadbirkorlik qobiliyati. Ushbu resurslarning barchasi cheklangan bo‘lib, ularni istalgan darajada ko‘paytirish imkoniyati mavjud emas. Resurslarning cheklanganligi muammosi shundan iboratki, jamiyat bir vaqtning o‘zida barcha ehtiyojlarni to‘liq qondira olmaydi. Masalan, davlat byudjeti doimo cheklangan bo‘ladi va hukumat mablag‘larni ta’lim, sog‘liqni saqlash, mudofaa, infratuzilma kabi sohalar o‘rtasida taqsimlashga majbur bo‘ladi. Bu jarayonda qaysi soha ustuvor ekanligini aniqlash muhim vazifa hisoblanadi. Cheklangan resurslar sharoitida iqtisodiy tanlov muammosi yuzaga keladi. Tanlov jarayonida bir ehtiyojni qondirish uchun boshqasidan voz kechishga to‘g‘ri keladi. Iqtisodiyotda bu holat “alternativ xarajat” tushunchasi bilan ifodalanadi. Masalan, talaba o‘qish o‘rniga ishlashni tanlasa, u bilim olish imkoniyatidan ma’lum darajada voz kechgan bo‘ladi. Resurslarning cheklanganligi samaradorlik tushunchasini ham yuzaga keltiradi. Samaradorlik resurslardan maksimal natija olishni anglatadi. Agar resurslar oqilona va tejamkorlik bilan ishlatilsa, cheklangan imkoniyatlar sharoitida ham yuqori natijalarga erishish mumkin. Shu bois zamonaviy iqtisodiyotda innovatsiyalar, yangi texnologiyalar va raqamli yechimlar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Resurslarning cheklanganligi muammosi ekologik jihatdan ham dolzarbdir. Tabiiy resurslarning haddan tashqari ishlatilishi ekologik muammolarga olib keladi. Shu sababli hozirgi kunda barqaror rivojlanish va yashil iqtisodiyot tushunchalari keng qo‘llanilmoqda. Bu yondashuvlar resurslardan hozirgi avlod ehtiyojlarini qondirgan holda kelajak avlod manfaatlarini ham hisobga olishni nazarda tutadi. Resurslarning cheklanganligi muammosi ta’lim va inson kapitali bilan ham chambarchas bog‘liqdir. Ta’lim resurslari, ya’ni malakali kadrlar, bilim va ko‘nikmalar ham cheklangan bo‘lib, ularni rivojlantirish uzoq muddatli investitsiyalarni talab etadi. Shu sababli davlatlar ta’lim tizimiga yo‘naltirilgan resurslardan samarali foydalanishga alohida e’tibor qaratadi. Inson kapitaliga kiritilgan sarmoya mehnat unumdorligini oshiradi va mavjud resurslardan yanada oqilona foydalanish imkonini yaratadi. Shuningdek, resurslarning cheklanganligi hududlar va mamlakatlar o‘rtasida iqtisodiy farqlarning yuzaga kelishiga sabab bo‘ladi. Ba’zi davlatlar tabiiy resurslarga boy bo‘lsa, boshqalari asosan mehnat yoki texnologiyaga tayanadi. Bu holat xalqaro savdo va iqtisodiy hamkorlikning rivojlanishiga turtki bo‘ladi. Mamlakatlar o‘zlarida nisbatan ko‘proq mavjud bo‘lgan resurslardan foydalanib, boshqa resurslarga ega davlatlar bilan almashinuvni yo‘lga qo‘yadilar. Resurslarning cheklanganligi muammosi shaxsiy darajada ham muhim ahamiyatga ega. Har bir inson o‘z vaqtini, daromadini va imkoniyatlarini cheklangan sharoitda taqsimlaydi. To‘g‘ri qaror qabul qilish, rejalashtirish va ustuvorliklarni belgilash orqali shaxsiy resurslardan samarali foydalanish mumkin. Bu esa nafaqat individual farovonlikni, balki

jamiyat umumiy iqtisodiy rivojlanishini ham ta’minlaydi. Resurslarning cheklanganligi nafaqat ishlab chiqarish va iqtisodiy tanlov masalalariga ta’sir qiladi, balki ekologik barqarorlik va atrof-muhit muhofazasi bilan ham chambarchas bog‘liqdir. Tabiiy resurslarning haddan tashqari ishlatilishi yerlarning degradatsiyasi, suv zaxiralarining kamayishi va atmosfera ifloslanishiga olib keladi. Shu sababli zamonaviy iqtisodiyotda resurslarni oqilona boshqarish va ekologik xavfsizlikni ta’minlash dolzarb vazifa hisoblanadi. Misol uchun, suv resurslarining samarali taqsimlanishi qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishida hosildorlikni oshiradi va suv tanqisligi muammosini kamaytiradi. Shuningdek, cheklangan resurslardan foydalanishda innovatsion yondashuvlarning ahamiyati ortib bormoqda. Raqamli texnologiyalar, avtomatlashtirilgan tizimlar va sun’iy intellekt resurslarni optimal taqsimlash imkonini beradi. Masalan, aqlli sug‘orish tizimlari suvni tejashga va yer maydonlaridan samarali foydalanishga yordam beradi, sanoat sohasida esa energiya resurslarini tejamkorlik bilan ishlatish imkoniyatlarini yaratadi. Shu bilan birga, barqaror energiya manbalariga, masalan, quyosh va shamol energiyasiga sarmoya kiritish resurslarning cheklanganligini yumshatish va atrof-muhitni muhofaza qilishga xizmat qiladi. Iqtisodiy siyosat nuqtai nazaridan, resurslarning cheklanganligi davlatning rejalashtirish va tartibga solish mas’uliyatini oshiradi. Davlat byudjeti va moliyaviy resurslarni ustuvor sohalarga yo‘naltirish, soliqlar va investitsiyalar orqali iqtisodiy o‘rishni rag‘batlantirish, hududlar va sohalar o‘rtasidagi resurslarni balanslash – bularning barchasi cheklangan resurslardan samarali foydalanish mexanizmlari hisoblanadi. Shaxsiy darajada ham, resurslarning cheklanganligi muammosi insonlarning kundalik hayotida o‘z aksini topadi. Har bir inson o‘z vaqtini, pul mablag‘larini va bilim imkoniyatlarini oqilona taqsimlashga majbur. Masalan, talaba vaqtini o‘qish, ishlash va shaxsiy rivojlanish uchun taqsimlash zarurati bilan duch keladi. Shu bilan birga, iqtisodiy onglik qarorlar qabul qilish va resurslardan samarali foydalanish orqali shaxsiy farovonlik oshadi. Natijada, resurslarning cheklanganligi muammosi jamiyat, davlat va shaxs darajasida keng ko‘lamda qaralishi lozim. Oqilona rejalashtirish, innovatsiyalarni joriy etish va barqaror rivojlanish tamoyillarini qo‘llash orqali cheklangan resurslardan maksimal foyda olish mumkin. Shu bilan birga, ekologik muvozanatni saqlash va kelajak avlodlar manfaatlarini inobatga olish resurslardan samarali foydalanishning muhim sharti hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, resurslarning cheklanganligi muammosi iqtisodiyotning eng muhim va doimiy masalalaridan biridir. Ushbu muammo iqtisodiy tanlov, rejalashtirish va samarali boshqaruv zaruratini keltirib chiqaradi. Resurslardan oqilona foydalanish, innovatsiyalarni joriy etish va ekologik muvozanatni saqlash orqali jamiyat farovonligini oshirish mumkin. Har bir shaxs va davlat resurslarning cheklanganligini anglab, onglik iqtisodiy qarorlar qabul qilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Mankiw N. G. Iqtisodiyot asoslari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2019.
2. Samuelson P. A., Nordhaus W. D. Economics. – New York: McGraw-Hill Education, 2018.

3. McConnell C. R., Brue S. L., Flynn S. M. Economics: Principles, Problems, and Policies. – New York: McGraw-Hill, 2020.
4. O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim muassasalari uchun “Iqtisodiyot nazariyasi” darsligi. – Toshkent, 2021.
5. Todaro M., Smith S. Economic Development. – Pearson Education, 2017.
6. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi rasmiy materiallari.